

TÜRKİYE FLORA VE VEJETASYONU BİBLİYOGRAFYASI BAĞLAMINDA BİLİM DİLİ ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Orhan Sevgi²

²İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Toprak İlimi ve Ekoloji
Anabilim Dalı, 34473, Bahçeköy - İstanbul
İletişim: osevgi@istanbul.edu.tr

Özet

“Türkiye Flora ve Vejetasyonu Bibliyografyası” adlı kaynakçadan her bir çalışmanın tarihi, metin ve özet dili, sayfa adedi, yurt içi veya yurt dışında basıldığı belirtilerek düzenlenmiş, değerlendirmeler toplam 4973 makale üzerinden yapılmıştır. Değerlendirme için 1849 öncesi, 1850-1874, 1875-1899, 1900-1924, 1925-1949, 1950-1974 ve 1975-1989 dönemlerine ayrılmıştır. Yapılan değerlendirme sonuçlarına göre: 1) Bilim dili diye ortaya atılan Latince zamanla yerini İngilizceye bırakmış, bu da tek bir bilim dilinden söz edilemeyeceği, aksine bilim dillerinden söz edilebileceğini göstermektedir. 2) Türkçenin bilim dili olarak kullanılmaması durumunda, araştırma yapan hangi dili bilirse bilsin, üretilen bilginin önemli kısmını anlamayacaktır. 3) Türkçenin bilim dili olarak kullanılmaması sonucunda, Türkçenin kelime hazinesine yapılacak katkı engellenmiştir. 4) Türkçenin bilim dili olarak kullanılması yerine, zaman ve para kaybına sebep olan herkese yabancı dil öğretme ve yabancı dille öğretime devam edilerek ülke zarara uğratılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Bilim Dili, Yayın Dili, Özet Dili

AN INVESTIGATION ON SCIENCE LANGUAGE IN THE CONTEXT OF TURKISH FLORA AND VEGETATION BIBLIOGRAPHY

Abstract

Each reference item in “Turkish Flora and Vegetation Bibliography” has been stated with the date, main body and abstract language, page number, printed location such as whether national or international and arranged, and in total 4973 article has been examined. The evaluation has been conducted due dates previous than 1849, and the periods between 1850-1874, 1875-1899, 1900-1924, 1925-1949, 1950-1974 and 1975-1989. According to evaluation results: 1) The Latin language which has been assigned to be a scientific language has been replaced by English and this indicated that we are unable to mention only one science language, instead it is possible to state multiple science languages. 2) Unless Turkish will not be used as science language, whichever language knows the researcher, he/she will miss notable portion of the knowledge. 3) As a result of not taking Turkish as science language, the potential contribution to Turkish word wealth has been obstructed. 4) Instead of assigning Turkish as science language, teaching foreign language to everybody and foreign language based education attempts caused economical losses.

Keywords; Science Language, Publish Language, Abstract Language

¹ Bu çalışma 23-27 Haziran 2014 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde düzenlenen 22. Ulusal Biyoloji Kongresi'nde sözlü sunulmuş ve özeti yayınlanmıştır.

1. GİRİŞ

Bilim genel olarak somut nesnelere incelemeyi konu edinmiştir. Bu sebeple toplumlarda farklı bilim anlayışları da olsa, dillerindeki somut kavramların sayısı en azından nesneye yönelik bilgi birikimini göstermesi açısından önemlidir. Göçebe bir yaşam tarzı ile yerleşik hayat tarzını bir arada yaşayan Türk milleti, birçok bilgiyi bilmek zorunda kalmıştır. Zamanında birçok topluluk dar sahil kesimlerine yerleşirken, Türkler geniş bir coğrafyada yaşamışlardır. Bu durum Türk boylarının farklı coğrafyalarda yaşayan hayvanları ve bitkileri, otun nerede olduğunu, yağmur getiren bulutu, dişi ağrıdığına hangi bitkinin neresini kullanması gerektiği gibi kendi hayatını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu nesnelere bilmek zorunda kalmıştır. Böylece bu nesnelere ve doğa olayları ile ilgili birçok kavramı üretmişler, geliştirmişler ve kullanmışlardır. Konuyla ilgili örnekleri Türk Dil Kurumu'nun derleme sözlüğünden bulmamız mümkündür. Türkçenin bu gücü geçmiş dönemde yaşanan bu hayat tarzından gelmektedir. Örneğin Orhun (VII. Yüzyıl) Yazıtlarının söz varlığı üzerine yapılan çalışmalarda, Türklerin o dönemde birçok somut isme sahip olduğu belirtilmektedir (Aksan, 2000:65).

Milletimizin oluşturduğu bu bilgi birikimi maalesef çoğu zaman görmezlikten gelinmiştir. Bunun da en önemli sebebi, yükseköğretim kurumlarındaki dil kullanım alışkanlıklarıdır. Medreseler dil bakımından Anadolu Selçukluları zamanında (dili) Farsçanın, Osmanlı döneminde ise Arapçanın egemenliğindeydi (Tekeli ve Selim, 1999:21). Günümüzde ise Türkiye üniversitelerinde İngilizce Arapçanın yerini almıştır. “Yabancı dille eğitim görüşünü benimsemiş olanlar, Türkçe'nin yeterli bir bilim dili olamayacağı görüşünde iseler de bu görüş temelinden çürüktür ve dili yozlaştıran en önemli etkenlerden biridir” (Korkmaz, 1995:1278). Geçmişten günümüze yabancı dille eğitim ve bilim çalışması ürünlerinin yabancı dille yayınlanması alışkanlığı devam etmiştir. Bu yaklaşımı sergileyenlerin özelliklerini ortaya koyan bir çalışma yapılırsa, oldukça düşündürücü sonuçlara ulaşılacağı apaçıktır. “Osmanlı döneminde Türkçe yazarların sebepleri 1) muhatabın öğrenci olması, 2) muhatabın mesleki bir sınıf olması, 3) muhatabın Türkçe konuşan halk olması, 4) muhatabın siyasi-idari olması olarak belirtilmiştir” (Fazlıoğlu, 2003:162-173). Medreselerde Arapçanın kaldırılması üzerine yapılan tartışmalarda, beğenilir veya beğenilmez ama Arapçayı savunanlar görüşlerini açık olarak söylemiş ve yazmışlardır. Oysa günümüzde üniversitelerde yabancı dille eğitimi savunanlar görüşlerini bir makale veya kitap olarak yayınlamamışlardır. Bu ülkede yaşayan insanların en azından yabancı dille eğitimin

neden yapılması gerektiğini, yabancı dilde yayınların niçin önemli olduğunu bilmeleri en doğal vatandaşlık hakkıdır. Durum böyle olunca, “İngilizcenin (başka dilde olabilir) bilim dili olarak dayatılmasında katkısı olanlar veya yabancı dille eğitim yapılan kuruluşların açılmasına onay verenler neye dayanarak bu işleri yapıyorlar?” sorusu akla gelmektedir.

Dünyanın tamamında geçerli bir bilim dilinden söz etmek mümkün müdür? Böyle bir düşünce var olsa bile, o zaman bu nasıl belirlenecektir? Acaba dünyada konuşulan dilleri kullanan insanların sayısı mı ölçüt alınacaktır? Yoksa dünyada yapılan bütün bilim çalışmalarını toplayıp teker teker sayıp hangi dilde daha fazlaysa o dil mi dünya bilim dili ilan edilecektir? Yoksa bu, dünya ölçeğinde kendi hâkimiyetini yaymak için mücadele eden Avrupa ülkelerinin, sömürgelerinde açtıkları okullardan mezun olan kişilerin uydurduğu bir yalan mıdır?

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün döneminde bırakın öyle yabancı dille eğitimi, yabancı bir kelimeye dahi tahammül yoktu. Kendisinin yaşadığı dönemde yabancı dille eğitimi kimse aklından bile geçirememiştir. Bu ruh haliyle Cumhuriyet'in ilk yılları Arapça ve Farsçanın etkilerinin silinmesi için mevcut kavramlar Türkçeleştirilmiştir. Konuyla ilgili olarak “Fahri Rıfki Atay'ın anlattıklarına göre; Mustafa Kemal'de, kendinden önceki ve sonraki kuşaklar gibi, Türklüğün geçmiş medeniyetlerde yeri olmadığını ileri süren Frenk edebiyatı ile birleşen tarih kitaplarını okuyarak ve Türkçenin bir ilim ve edebiyat dili olamayacağına inandırılarak yetişmiştir.” diye yazarak Osmanlı'nın son durumunu tanımlamıştır” (Korkmaz, 1992:289). Bilindiği gibi, bu koşullarda Cumhuriyet'in ilk yıllarında oldukça önemli gelişmeler olmuştur. 1938 yılında hasta yatağında dahi Türkçe için uğraşan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün konuya verdiği önem düşünülünce, günümüzdeki durum iç açıcı değildir.

Günümüzde de Türkçe'nin bilim dili olarak işlenmesinde birçok insan emek harcamaktadır. Belki de bunların içinde en değerlileri dilbilimcisi olmadığı halde, Türkçeyi bilim dili olması için kendi konularında belirgin ve bilinçli şekilde kullanarak yayınlar yapanlardır. Bu kişilerin yayınlarının başında Oktay Sinanoğlu'nun yayınları, N. Şimşek Cankur'un Tıp Eğitiminde Dil: I ve II isimli makaleleri, yine bilim dili üzerine Deniz Kırmısoy Kucur'un yaptığı “Bilim Dili ve Oluşumu: Almanca ve Türkçe Özelinde” isimli yüksek lisans tezi dikkat çekicidir. Hüsrev Hatemi ve Yeşim Işıl “Bir Bilim Dili Mücadelesi ve Tanzimat” isimli eserleriyle konuya katkı sağlamışlardır. Birçok bilim adamı kendi konusunun kavramlar sözlüğünü oluşturmaktadır. Bazı süreli yayınlar bilim dili Türkçe konusu üzerine sayı ayırabilmektedirler. Bunların hepsi

önemli aşamalarıdır. Türkçe konuşan bütün bilim adamları hangi konuda uzmanlaştıysa, o alanda Türkçeye sahip çıkana kadar bu çalışmalarını arttırarak devam edilmelidir.

Ülkemizde bilim çalışmaları ağırlıklı olarak üniversitelerde yapılmaktadır. Üniversitelerin kurulduğu yıllardan günümüze kadar bünyesindeki birçok bilim adamı ürettiği bilgileri yayınlamışlardır. Bu yayınlarda kullanılan diller ülkemizde etkili olan diller hakkında önemli bilgiler vermektedir. Böylece üniversitelerin kuruluşundan günümüze bilim dili üzerindeki tercihleri yapılan yayınlara da yansımıştır. Farklı zamanlarda konulara göre kaynakçalar çeşitli düzeylerde hazırlanmıştır. Birçok bilim alanında yapılan çalışmaların kaynakçası son dönemlerde daha düzenli ve eksiksiz olarak yapılmaya başlanmıştır. Kaynakçalar konusuyla ilgili birikimi topluca sunmasının yanı sıra, bu birikimin hangi dillerde ve hangi dilleri bilen insanların kullanımına açık olduğunu da gösteren önemli kaynaklardır. Ülkemizde yapılan kaynakçalardan birçok bilim alanında örnekler vermek mümkündür. Bu kaynakçalardan bir tanesi de “Türkiye Flora ve Vegetasyonu Bibliyografyası” isimli kaynakçadır.

“Türkiye Flora ve Vegetasyonu Bibliyografyası” adlı yayında çeşitli ülkelerden gelen yabancı araştırmacıların ve yerli araştırmacıların çalışmaları bir araya getirilmiştir. “Türkiye bitkilerinin morfolojisi, anatomisi, sitolojisi, palinolojisi, taksonomisi (bütün gruplar), paleobotanik, etnobotanik, farmasötik botanik, arkeobotanik, geobotanik, fitososyoloji ile ilgili yaptıkları yayınlar bir araya getirilmiştir” (Demiriz, 1993:VI). Bu çalışma; Türkiye’de konuyla ilgili yapılmış en geniş kapsamlı kaynakçadır. Yapılan beş bin çalışma araştırmacıların soyadına göre sıralanmış olup çalışmanın ismi, yayıncı, sayfa adedi, kullanılan dil, bitki türü ve Türkiye florasında kullanılan kare sisteminde bulunduğu yerler belirtilmiştir.

2. YÖNTEM

“Türkiye Flora ve Vegetasyonu Bibliyografyası” adlı kaynakçadan her bir çalışmanın tarihi, metin ve özet dili, sayfa adedi, yurt içi veya yurt dışında basıldığı belirlenerek çizelgeler düzenlenmiştir. 27 adet yayının tarihi veya dili belirtilmediğinden çalışmaya dâhil edilmeyip, çalışma 4973 makale üzerinden yapılmıştır. Çizelgeler oluşturulurken, ortak çalışmalar için araştırmacıların ilkinin ismi esas alınmıştır. Bir kısım çalışmanın metin dili üç dile yazıldığından, bunlardan ilk ikisi kabul edilerek çizelgelere dâhil edilmiştir. Daha sonra 1849 öncesi, 1850-1874, 1875-1899, 1900-1924, 1925-1949, 1950-1974 ve 1975-1989 dönemleri ayrılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Çizelge 4, 5 ve 6

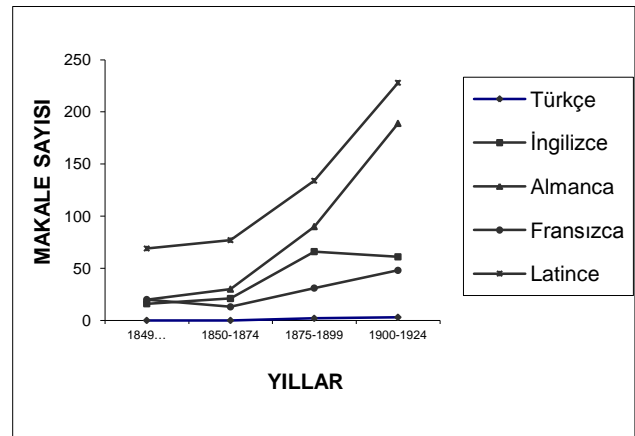
oluşturulurken çalışmalardan özeti olanlar çizelgeye dâhil edilmiş, özeti olmayanlar veya sayfa sayısı belirtilmeyenler değerlendirmeye alınmamıştır.

3. BULGULAR

Türkiye’nin flora ve vejetasyonu üzerine yapılan çalışmaların sayı ve sayfa adedine bakıldığında yıllara göre önemli bir artış görülmektedir (Çizelge1 ve 2). Türkiye üzerine yapılan çalışmaların önemli kısmının son elli yılda gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır (Çizelge1 ve 2). Konuyla ilgili olarak 88098 sayfalık bilgi birikimi çeşitli ülkelerin bilim insanlarıyla birlikte oluşturulmuştur. Yapılan çalışmaların sadece 1344’ü Türkçe yayınlanmış olup iki dilli çalışmalarla birlikte bu rakam 1451’e ulaşmaktadır. Bu rakam bütün yayınlara oranlandığında %29,18’dir. Çalışmaların 141 tanesi Latince yazılmıştır. Buna ek olarak Latince özellikle yabancı kökenli araştırmacılar tarafından çift dilli yayınlarda tercih edilmiş olup, bunların toplamı 1002 adettir.

Diğer dillerde yapılan çalışmaların adedi 190 (bir kısmı iki dille yazılmış) olmakla birlikte oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Bu diller Bulgarca (5), Çekçe (13), İspanyolca (5), İtalyanca (20), Letonca (1), Lehçe (6), Rusça (179), Hollandaca (4), Ermenice (3), Macarca (6) ve İsveççe (3)’dir.

Yapılan çalışmaların dillerinin yıllara göre değişiminin iki ayrı şekilde incelenmiştir. 1924 yılına kadar olan kısımda yapılan çalışmaların önemli miktarı Latince ve Almanca dilinde yayınlanmıştır (Şekil 1). Oysa 1989 yılına kadar yayınlanmış çalışmaların dillerine bakıldığında Türkçe ve İngilizcenin ağırlık kazandığı görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 1. Türkiye üzerine yapılan çalışmaların 1924 yılına kadar yayımlandığı dillere göre makale sayısının dağılımı

Çizelge 1. Türkiye'nin flora ve vejetasyonu üzerine yapılan çalışmaların yayınlandığı dillere göre dağılımı

Yayın Dili\Dönemler	1849 öncesi	1850-1874	1875-1899	1900-1924	1925-1949	1950-1974	1974-1989	TOPLAM
Türkçe				2	113	439	790	1344
Çeviri			2	1	23	22	11	59
İngilizce	6	5	21	31	69	396	667	1195
Almanca	8	12	40	89	168	212	126	655
Fransızca	9	4	8	21	19	85	109	255
Latince	32	33	11	25	30	7	3	141
Diğerleri				21	61	71	37	190
Türkçe-İngilizce						12	1	13
Türkçe-Almanca						6	8	14
Türkçe-Fransızca						5	7	12
Türkçe-Latince						5	4	9
Almanca-İngilizce						3	5	8
Almanca-Fransızca				1	1	1		3
Fransızca-İngilizce						1	13	14
Almanca-Latince	12	18	50	99	127	101	41	448
Fransızca-Latince	11	9	23	26	14	16	4	103
İngilizce-Latince	10	16	45	30	49	166	135	451
Diğerleri-Latince	4	1	5	48		1		59
Toplam	92	98	205	394	674	1549	1961	4973

Çizelge 2. Türkiye'nin flora ve vejetasyonu üzerine yapılan çalışmaların yayınlandığı dillere göre sayfa adetlerinin dağılımı

Yayın Dili\Dönemler	1849 öncesi	1850-1874	1875-1899	1900-1924	1925-1949	1950-1974	1974-1989	TOPLAM
Türkçe				12	1091	5047	8488	14638
Çeviri				507	202	605	102	1416
İngilizce	38	27	238	462	717	6445	8397	16324
Almanca	17	294	374	2321	3190	3879	2538	12613
Fransızca	219	150	50	261	359	1562	1702	4303
Latince	684	719	414	161	712	151	30	2871
Diğerleri			102	342	992	744	499	2679
Türkçe-İngilizce						175	263	438
Türkçe-Almanca					3	124	206	333
Türkçe-Fransızca						61	76	137
Türkçe-Latince						28	85	113
Almanca-İngilizce						81	538	619
Alm-Fransızca				2	3	5		10
Fransızca-İngilizce						12	167	179
Almanca-Latince	141	1162	1562	4351	5956	3485	1012	17669
Fransızca-Latince	460	182	1015	664	819	175	29	3344
İngilizce-Latince	156	279	288	203	508	3728	1893	7055
Diğerleri-Latince	18		109	1480	938	796	16	3357
Toplam	1733	2813	4152	10766	15490	27103	26041	88098

Çizelge 3. Türkiye'nin flora ve vejetasyonu üzerine yapılan çalışmaların yayınlandığı beş dile göre dağılımı

Dönemler	1849 öncesi	1850-1874	1875-1899	1900-1924	1925-1949	1950-1974	1974-1989	TOPLAM
Türkçe	0	0	2	3	136	489	821	1451
İngilizce	16	21	66	61	118	578	821	1681
Almanca	20	30	90	189	296	323	180	1128
Fransızca	20	13	31	48	34	108	133	387
Latince	69	77	134	228	220	296	187	1211

Çizelge 4. Türklerin yazdığı Türkiye’de yayınlanan yabancı dildeki çalışmaların sayfa ve sayıları

Dönemler	1925-1949		1950-1974		1975-1989		Toplam	
Dil	Sayfa	Sayı	Sayfa	Sayı	Sayfa	Sayı	Sayfa	Sayı
İngilizce	4	1	606	34	1657	138	2267	173
Almanca	84	4	184	12	54	6	322	22
Fransızca	47	2	636	28	343	24	1026	54
Toplam	135	7	1426	74	2054	168	3615	249

Çizelge 5. Türklerin yazdığı yurt dışında yayınlanan yabancı dildeki çalışmaların sayfa ve sayıları

Dönemler	1925-1949		1950-1974		1975-1989		Toplam	
Dil	Sayfa	Sayı	Sayfa	Sayı	Sayfa	Sayı	Sayfa	Sayı
İngilizce	0	0	6	1	193	22	199	23
Almanca	0	0	0	0	4	1	4	1
Fransızca	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	0	0	6	1	197	23	203	24

Çizelge 6. Türkçe yayınların özet dillerine göre dağılımı

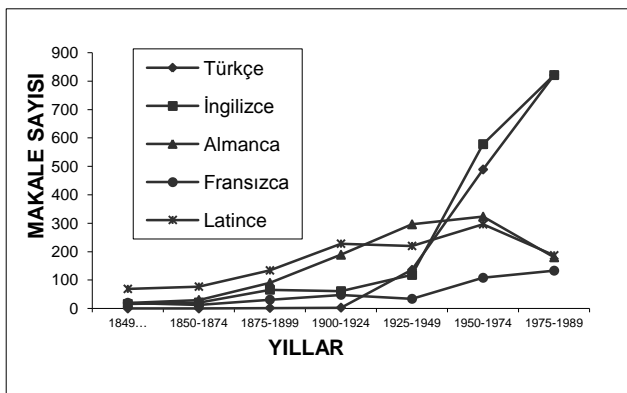
Dil \ Dönemler	1925-1949	1950-1974	1975-1989	Toplam
İngilizce	7	112	385	504
Almanca	11	49	39	99
Fransızca	3	65	29	97
Toplam	21	226	453	700

Türkiye’de yaşayan bilim adamlarının yaptığı çalışmaların 273’ünü yabancı dilde yayınlanmıştır (Çizelge 4 ve 5). Bu çalışmaların 249’u Türkiye’de, 24 tanesi yurt dışında yayınlanmıştır (Çizelge 4 ve 5). Bu yayınlarda kullanılan dil İngilizce olup 1925-1949 yılları arasında 1 yayın varken, 1975-1989 yılları arasında bu rakam 138’e çıkmıştır. Belirtilen rakamın İngilizce yazan yabancıların yaptığı yayınlara oranı % 20,69 oranındadır. Türklerin yaptığı Fransızca yayınlar ise önemli bir artış gösterememiş, Almancanın sayısı ise azalmıştır (Çizelge 5).

Türkçe yapılan yayınların özetlerinde kullanılan dillerde ise İngilizce özellikle 1975-1989 yılında 385 gibi bir rakama ulaşmış olup aynı yıllarda yapılan çalışmaların %84,98’i oranında kullanılmıştır. Bu oran 1950-1974 yılları arasında %49,55’tir.

4. DEĞERLENDİRME

“Türkiye Flora ve Vejetasyonu Bibliyografyası” adlı kaynakçadan elde edilen verilere göre çalışmaların önemli kısmı yabancı araştırmacılar tarafından yapıldığı için yabancı dilde yazılmıştır (Çizelge1 ve 2). Burada dikkat çeken başka bir husus da çevirinin yok denecek kadar az olmasıdır (Çizelge1 ve 2). Bu sebeple yapılan çalışmalardan kaynakların okunması için yabancı dili bilmek oldukça önem kazanmıştır. Ülkemizde yabancı dil öğretimi ile bu açık kapatılmaya çalışılmıştır. “Ortaöğretimden üniversite öğretimi sonuna kadar ortalama 10 yıl, haftada en az üç saat yabancı dil öğretimine ayrılmakta, ancak yine de üniversiteyi bitirenlerin çoğu yabancı dili özel dersliklerde öğrenmeye çalışmaktadırlar. En verimli yıllarında bu emek, para ve zaman savurganlığı gerçekten üzerinde durulması gereken bir konudur (Kocaman, 1983:191). Son zamanlarda bu konu saptırılarak yabancı dille öğretime geçilmiştir. Herkese yabancı dil öğreteceğiz saplantısının ne kazandırdığı ortadayken, birçok

Şekil 2. Türkiye üzerine yapılan çalışmaların 1989 yılına kadar yayınlandığı dillere göre makale sayısının dağılımı

kurumda yabancı dille öğretime geçilmiştir. Oysa bunların yerine özellikle sonuncu uygulama yerine “Çeviri Merkezi” kurulsaydı, şu anda Türkiye’nin en önemli kaynaklarından biri olan “Türkiye ve Ege Adaları Florası” isimli yayının 11. cildi Türkçe yazılabilecekti. Ne yazık ki bu eser, Türklerin önemli katkısı olmasına rağmen İngilizce yayınlanmıştır.

Elde edilen rakamlara göre konuyla ilgili olarak Almanca, İngilizce ve Fransızca yazılan makalelerde ikinci dil kullanılıyorsa, bu ağırlıklı olarak Latince olmuş ve toplam rakam 1002 adettir (Çizelge1 ve 2). Tabii ki bunda Latincenin bilim dili olarak kabul görmesinin önemli bir etkisi vardır. Fakat sadece Latince yazılan makale sayısı 141 adettir (Çizelge1 ve 2). Bu da gösteriyor ki, bilim dili olarak kabul gören, bir dille makale yazan kişi ikinci bir dili kullanıyor ve bu muhtemelen kendi dilidir. İki dilli Almanca- İngilizce, Almanca-Fransızca, İngilizce-Fransızca, yazılan makale sayısı 25 adettir (Çizelge1 ve 2). Oysa Türklerin yazdığı iki dilli makale aynı dillerle toplam sayı 39’dur (Çizelge1 ve 2). Türkiye’de son zamanlarda bilim dili olarak algılanan İngilizce ile yapılan yayın sayısı 196 (Çizelge 4 ve 5) olup bu rakam bir zamanlar bilim dili olarak algılanan Latince yayınlardan daha fazladır. Bu da İngilizceyi bilim dili kabul edenlerin olayı ne kadar abarttıklarını göstermektedir.

Çalışmalar zaman açısından 7 ayrı döneme ayrılarak incelenmiştir. 1924 yılı esas alınarak geçmiş dönem değerlendirildiğinde, Latince ve Almanca ile yapılan yayınların en fazla olduğu görülmektedir (Şekil 1). Bu dönemde sadece Latince yazılan makale sayısı 101’dir (Çizelge1). Latincenin öne çıkmasında önemli etken bu dilin Avrupa’da bilim dili olarak kabul görmesidir. Tabii ki Almanya’nın o zamanlar sahip olduğu güç yapılan çalışmalara da yansımıştır. Aynı yıllarda Türkçe yayın sayısı ise sadece 2’dir (Çizelge1). Oysa 1989 yılı temel alınıp değerlendirildiğinde İngilizce ve Türkçe yayın sayısı oldukça belirgin olarak artmıştır (Şekil 2). Türkiye’de Türkçe yayının artması doğaldır. Bir zamanların bilim dili olan Latince ile yapılan yayın sayısı aynı artışı gösterememiştir (Şekil 2 ve Çizelge 3). Oysa zamanla Avrupalı bilim adamlarında ağırlıklı olarak Latinceyi ikinci bir dil olarak kullanma eğilimi kendini göstermiştir. 1924 öncesi Latincenin ikinci dil olarak kullanıldığı, Almanca, İngilizce ve Fransızca yayın sayısı 349 iken, 1925-1989 arası bu rakam 463’e ulaşmıştır (Çizelge1). Sadece Latince yapılan yayın sayısı 1924 öncesi 101 iken, 1925-1989 arası 40 olarak belirlenmiştir (Çizelge1). Neticede bilim dili olarak görülen Latince zamanla etkisini kaybetmiştir. Fakat Türk bilim adamları arasında Latince yazmak mümkün olamamış, bunun yerini İngilizce almıştır. Bunda ikinci dünya savaşından sonra İngiltere ve Amerika’nın dünya üzerindeki hâkimiyeti dolayısıyla İngilizce yayın sayı-

sının artmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bir diğer sebep ise İngilizcenin bilim dili olduğuna yönelik temelsiz düşüncedir.

Ülkemizin flora ve vejetasyonuna yönelik bu verilerden çıkarılacak en önemli sonuç ise bilim dili denen dilin eğer varsa zamanla değiştiğidir. Bunun dışında ülkemizde konuyla ilgili çalışma yapacak bilim adamlarının bilmesi gereken yabancı dillerin hangileri olduğudur? Ülkemizde konuyla ilgili her bilim adamına İngilizce, Almanca ve Latince öğrettiğimizde, daha önce yapılan çalışmaların önemli kısmını anlayabilecektir. Bu mümkün olamayacağına göre ilgili bilim adamı hangi dili ikinci dil olarak öğrenecektir? Bazı insanların aklına hemen İngilizce gelebilir. Bu durumda geçmişte yapılan yayınların, %60,8’ini İngilizce, %49,7’sini Almanca, %34,8’ini Fransızca, %51,37’sini ise Latince bilenler anlayabilecektir. Oysa günümüzde bilim adamlarının çoğu bilim dili İngilizce gibi temelsiz düşüncelere kapılarak İngilizce öğrenmek zorunda kalmaktadır. Oysa böyle bir durumda, yapılmış yayınların %39,2’sini anlayamayacaklardır. Bu değerlendirmede insanın aklına bu yayınların hepsinin kütüphanede olmadığı gelebilir. Bu değerlendirmeler yapılırken, yayınlarımızın elimizin altında olduğu kabul edilmiştir. Bir diğer akla gelen husus da konuyu çalışan bilim adamı bildiği yabancı dilin dışında yazılmış bir makale ile karşılaştığında bunu çevirtmeyi başaramaz mı sorusudur. Tabii ki bu akla gelen en temel çözüm olup bütün dillerde yapılan çalışmaların Türkçeye çevrilmesi gerekmektedir. Bir diğer şaşırtıcı durum da Latince ile ilgilidir. Yoğun bilgi üretilen bir dil olmasına rağmen Türkiye’de çok az insan tarafından kullanılmaktadır. Sadece Latince ile yapılan yayınlar toplam yayınların %2,8’ini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bir zamanlar Avrupa’nın bilim dili sayılması sebebiyle bu dille oldukça fazla yayın yapıldığı için, bu dilin öğrenilmesi kaçınılmazdır. Fakat bu dilin bilim dili olarak öğrenilmesi gerekmediği Avrupa deneyimleriyle sabittir. Kaldı ki yayın dili sadece bilim adamlarını ilgilendiren bir konu değildir. Bilgi almak için üniversiteye gelen ve dil bilmeyen öğrenci, bu yayınların %27,0’sini ancak anlayabilecektir. Toplumun diğer kesimleri için de bu durum söz konusudur.

Yabancıların yaptığı yabancı dille yayına ek olarak Türkiye’de yaşayan bilim adamları da 24’ü yurt dışında, 249’u Türkiye’de yayınlanan toplam 273 adet makaleyi yabancı dilde yazmışlardır (Çizelge 4 ve 5). Bunların toplam 196 tanesi İngilizce yayınlanmıştır (Çizelge 4 ve 5). İngilizce yayın yapma özellikle 1950 yılından sonra artış göstermiş ve daha sonra 1975-1989 arasında 160 sayısına ulaşmıştır (Çizelge 4 ve 5). Türkiye’de yaşayan bilim adamları Almanca ve Fransızca makale yazmada daha az kullanılmıştır (Çizelge 4). Yurt dışında yayınlanacak bir çalışmanın yabancı dille yazılması anlaşılabilir, fakat Türkiye’de yayınlanan bu

yayınlari yapanların, basanların ve bunu teşvik edenlerin bu ruh halini izah etmeleri gerekir. Çünkü bu çalışmalar Türkçe yapılsaydı Türkçe yayın sayısı toplamı 1700'ü bulacaktı. Oysa bu rakamlara göre Türkiye'de çalışan bilim adamları yayınlarının %17,16'sını başka dilde yapmaktadır. Bu durum düşündürücüdür. Bu ülkenin vatandaşlarından aldığı vergilerle araştırma yapanlar ürettikleri bilgiyi, kendi ülkesinin vatandaşlarına ulaşmasının o kadar kolay olmadığı bir dilde yayınlamasının ne anlamı olabilir?

Konuyla ilgili Türkiye'de yaşayan bilim adamlarının yapılan bilimsel yayınlarda kullanılan özet diline göre İngilizce kullanımı artarken, Almanca ve Fransızca gerilemiştir (Çizelge 6). Bu durum ülkemizde İngilizce bilim dili anlayışının ne kadar köklendiğini ve gelecekte Türkiye'de yaşayan bilim adamlarının İngilizce kaynakların dışında yazılı kaynaklardan yararlanamayacağını düşündürmektedir. Önümüzdeki yüzyılda dünyaya hâkim olduğu söylenecek başka bir dilde yayın yapılmaya başlanıldığında, İngilizce yazılan yayınlar da atılacaktır. Oysa Türkçe bu topraklarda binlerce yıl var olmuş ve gelecekte de binlerce yıl var olacaktır. Seçim ülkemizde yaşayan bilim adamlarına kalmıştır şeklinde yaklaşımlar çokta sağlıklı değildir. Çünkü bilimsel çalışmalar bilim adamlarının sadece kendileriyle ilgili faaliyetler değildir. Öncelikle bu ülkede Türkiye'nin flora ve vejetasyonunu öğrenmek isteyen binlerce öğrenci vardır. Ayrıca bu yayınlar Türkiye'nin doğal kaynakları üzerine yapılmış olup ülkenin her kesiminden insanı ilgilendiren bilgileri içermektedir. Sadece örnek olması için Türkiye'nin ihraç ettiği aromatik ve ilaç hammaddesi olan bitkilerle ülkeye kazandırılan döviz miktarını ticaret odalarından öğrenmek mümkündür. Bunun gibi örnekleri çoğaltabiliriz. Şimdi sorun oldukça açıktır. Türkçe bilim dili olarak kullanılsaydı, Türkiye'de yayınlanan 249 makale yani 3615 sayfalık yayın Türkçe yayınlanacaktı. Böylece Türkçe yayınlar 1700'e ulaşacak ve sayfa sayısı da 20690'ını bulacaktı. Geriye kalan 3522 makale, 67408 sayfayı Türkçeye çevirmiş olsaydık, hem isteyen herkes yayınları anlayabilir, hem de binlerce kelime Türkçeye kazandırabilirdik. Çünkü Türkçeyi önemseyen bilim adamlarınca yapılacak çevirilerde birçok kavram üretilmek zorunda kalınacaktı. Şimdi bunlardan yoksunuz, bunu yapmanın bize neler kaybettirdiği ortadadır. Bir konuyu öğrenmek isteyen öğrencilere yabancı bir dili öğretmek mi daha ekonomiktir yoksa 67408 sayfayı çevirmek mi daha ekonomiktir? Ülkemizde her gün 200 sayfa çevrilmiş olsaydı, bir yılda bu çeviri işlemi tamamlanmış olacaktı. Günde 200 sayfayı kaç kişi çevirir hesabı da ortadadır. Bu yolla herkesin bilgilenebilmesi mümkün olacak, bunun yanı sıra binlerce insan yabancı dille uğraşarak zaman kaybetmeyecekti. Kaldı ki şimdilerde yapıldığı gibi bilim adamı veya öğrenciye dayatılan İngilizce dili bilen kişi dahi şimdiye kadar yapılmış çalışmaların yaklaşık %

40'nı anlaması mümkün olmayacaktır. Oysa Türkçeye çevrildiğinde herkes için bütün yayınlar anlaşılır bir duruma gelecekti. En azından birçok bilim adamının katılımıyla hazırlanan raporda "Ülkemizde bilgiye ulaşabilmek için yeteri kadar Türkçe kaynak bulunmamaktadır" ifadesi yer almayacaktı (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2000:23). Ülkemizde dil öğrenmek isteyen herkes bir yabancı dil öğrenmelidir. Buna kimsenin itirazı olamaz. Yabancı dil diye 3 veya 4 dilin algılanması da yanlıştır. Burada kabul edilmeyen husus neden Türkçe yazılmadığıdır. Bilimle ilgili tüm temel kaynakları Türkçe okumalı ve yayınlar da Türkçe yazılmalıdır. Türkiye'de yaşayan insanların İngiltere'de yaşar gibi Türkçeye kayıtsız kalmaları kabul edilebilir bir durum değildir.

5. SONUÇLAR

"Türkiye Flora ve Vejetasyonu Bibliyografyası" adlı kaynakçadan elde edilen verilere göre;

- 1) Bilim dili diye ortaya atılan Latince zamanla yerini İngilizceye bırakmış, bu da tek bir bilim dilinden söz edilemeyeceği, aksine bilim dillerinden söz edilebileceğini göstermektedir.
- 2) Türkçenin bilim dili olarak kullanılmaması durumunda, araştırma yapan hangi dili bilirse bilsin, üretilen bilginin önemli kısmını anlamayacaktır.
- 3) Türkçenin bilim dili olarak kullanılmaması sonucunda, Türkçenin kelime haznesine yapılacak katkı engellenmiştir.
- 4) Türkçenin bilim dili olarak kullanılması yerine, zaman ve para kaybına sebep olan herkese yabancı dil öğretme ve yabancı dille öğretime devam edilerek ülke zarara uğratılmıştır.

Ulaşılan bu sonuçlar sadece belirtilen konuyla sınırlı olup oradan genellemeye gidilmiştir. Diğer konularda da benzer durumların olma olasılığı bulunmaktadır. Çünkü 1945'lerden bu yana yapılan uygulamalar ve gözlemlerim bu olasılığı güçlendirmektedir. Üniversitelerin yabancı dille eğitime devam etmeleri, yabancı dilde dergi çıkartmaları yetmiyormuş gibi, TÜBİTAK da bilim dergilerini İngilizce çıkarmaktadır. En azından bilimsel dergilerin İngilizce - Türkçe olmak üzere iki dilde yayımlanması Türkçenin kullanımına destek olabilirdi.

Teşekkürler: Çalışmanın başından sonuna kadar her aşamada uyarıcı, değerlendiren ve teşvik eden Ece SEVGİ, Barış TECİMEN, Mustafa KOÇ, Onur ÖZBEKREM ve Aydın ÇÖMEZ'e katkılarından dolayı

teşekkürü bir borç bilirim. Yoğun çalışmaları arasında bu makaleye de vakit ayırmış olan rahmetli Uçkun GERAY hocama, değerli arkadaşlarım Abdürrahim AYDIN, Zerrin HOŞGÖR'e, Ayça Yeşim ÇAĞLAYAN, çalışma verisinin oluşmasında katkıları olan Tolga YÜKSEL ve Barış YÜKSEL'e sonsuz teşekkür ederim.

6. KAYNAKLAR

- Aksan, D., 2000. *En Eski Türkçe'nin İzlerinde Orbun ve Yenisey Yazıtları Üzerinde Sözcükbilim, Anlambilim ve Bişembilim İncelemelerinin Aydınlatıldığı Gerçekler*. Simurg Yayın Evi, 159 sayfa.
- Demiriz, H., 1993. *Türkiye Flora ve Vegetasyonu Bibliyografyası*. TÜBİTAK, Temel Bilimler Araştırma Grubu, TBAG-DPTÇ. Sek.1, 670 sayfa.
- Fazlıoğlu, İ., 2003. Osmanlı Döneminde 'Bilim' Alanındaki Türkçe Telif ve Tercüme Eserlerinin Türkçe Oluş Nedenleri ve Bu Eserlerin Dil Bilincinin Oluşumundaki Yeri ve Önemi. *Kutadgubilig* 3: 151-184.
- Kocaman, A., 1983. Üniversitelerde Yabancı Dil Öğretimi Üzerine Saptamalar *Türk Dili Dergisi* Dil Öğretim Özel Sayısı, Sayı: 379-380 / Temmuz-Ağustos, 1983.
- Korkmaz, Z., 1992. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Atatürk Dizisi Sayı:574.
- Korkmaz, Z., 1995. Türk Dilinin Yabancı Dillere Karşı Korunması İçin Alınması Gereken Önlemler. *Türk Dili Dergisi*, Sayı:528, Aralık, sf:1268-1281.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000. *Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.
- Tekeli, İ. ve Selim İ., 1999. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi-Sayı:154, 2. baskı, (1. baskı: 1993) ISBN 975-16-0535-0.